

Zorg voor Jonge Dieren

Handvatten voor het beperken van sterfte bij jonge landbouwhuisdieren en gezelschapsdieren

Startdocument

Aanleiding zienswijze

In het RDA-rapport 'De Staat van het dier' komen de thema's "doden van dieren" en "sterfte van jonge dieren" als schurende kwesties naar voren. Binnen deze zienswijze richten we ons op het thema "sterfte bij jonge dieren". Sterfte bij jonge dieren is een onderwerp dat al lang op de agenda staat en steeds terugkomt in maatschappelijke discussies. Zowel de veehouders zelf als de maatschappij om hen heen vinden het een belangrijk punt van zorg en dus belangrijk eraan te werken voor het verbeteren van dierenwelzijn, economie en acceptatie in de maatschappij. Maar niet alleen voor veehouderijbedrijven, ook bij de fok en verkoop van gezelschapsdieren is sterfte bij jonge dieren een belangrijk punt van zorg. Verschillende projecten en initiatieven lopen momenteel op dit thema. Zie bijlage van dit startdocument voor een overzicht van enkele hiervan om een indruk te geven, niet om compleet te zijn.

Sterfte en uitval van dieren is inherent aan natuurlijke en biologische processen en kan nooit helemaal worden voorkomen. Wat kunnen we doen om sterfte te verlagen? Hoe gaan dierhouders om met zwakke dieren die door ziekte en of slijten achteruit gaan? En op welke manier staan systeemfactoren de zorg voor deze dieren in de weg?

Van veel diersoorten zijn niet of nauwelijks sterftecijfers bekend, bv. van leghennen maar met name van gezelschapsdieren. De huidige sterftecijfers, die bekend zijn van de dierhouderij, worden (te) hoog bevonden door de maatschappij. Om te beoordelen of dat zo is, is het belangrijk om hier een referentiekader voor te hebben, wat nu ontbreekt. Een complex van factoren heeft invloed op deze sterfte. Het verlagen van de sterftecijfers vergt dan ook een integrale aanpak op verschillende deelterreinen die ingrijpen op het totale houderijsysteem: fokkerij, management, voeding, medicatie en huisvesting waaronder klimaatregulering.

Tussen bedrijven met dezelfde diersoort is een grote variatie te zien in de sterftecijfers bij jonge dieren, wat betekent dat verbeteringen te realiseren zijn, met name bij bedrijven met relatief hoge sterftecijfers. Per diersoort en per sector zijn de risicofactoren en de beschermende factoren verschillend en zal dus ook de aanpak ter verlaging van het sterftecijfer verschillend moeten zijn. Daarnaast zijn per sector ketenpartijen betrokken welke een rol zouden kunnen spelen en is op sommige onderwerpen flankerend beleid van de overheid nodig gestaafd op objectieve wetenschappelijke doelen. De betrokken partijen hebben oog voor deze problematiek en zijn zich ervan bewust dat verbeteringen nodig en mogelijk zijn. Met dit rapport willen we de discussies duiden en handvatten bieden ter verlaging van de sterfte van jonge dieren.

Binnen deze zienswijze nemen we de volgende diersoorten mee:

- Varken
- Kalf
- Pluimvee
- Geit
- 'Vleeskonijnen' (konijnen gehouden door veehouders, voor vlees)
- Schaap
- Paard
- Honden
- Katten
- 'Aaikonijnen' (konijnen die zijn bedoeld als huisdier)

Voor deze diersoorten is gekozen om een breed beeld te kunnen schetsen over de verschillende situaties en houderijsystemen. In het kader van het onderwerp "sterfte bij jonge dieren" kiezen we er voor om vooralsnog alleen naar warmbloedige dieren te kijken. Omdat de voortplantingsstrategie en de houderij bij niet-warmbloedige heel anders kunnen zijn. Van de gezelschapsdieren kiezen we in dit rapport de honden, katten en (aai)konijnen omdat hier de meeste houders van zijn. Bij landbouwhuisdieren kiezen we ook de meest voorkomende gehouden dieren.

Het is van belang om de ideale (moreel noodzakelijke) aanpak van sterfte bij jonge dieren in kaart te brengen. Wat is de huidige manier van omgaan hiermee? En wat zijn de belangrijke go en no go beslismomenten? En door wie en wat moet dat dan worden opgepakt? Ambitie is om tot een aantal generieke adviezen te komen die praktische waarde hebben en een aantal specifieke punten van een diersoort te benoemen als dit bijvoorbeeld afwijkt van het generieke.

Perspectief

Doel van de RDA bij het thema "sterfte jonge dieren"

- Toegevoegde waarde leveren binnen het thema 'Sterfte Jonge Dieren' door het in kaart brengen en duiden van de discussies
- Onafhankelijk inzicht over het onderwerp geven ("Waar hebben we het over?").
- De houders van dieren handvatten geven om sterfte van jonge dieren waar mogelijk te verlagen en met de huidige stand van kennis en mogelijkheden na te gaan of zij voldoende maatregelen nemen.

Onderzoeksvraag

De aanleiding en het doel van de RDA leiden dan tot de volgende onderzoeksvragen waar deze zienswijze antwoord op zal geven:

1. Een indicator van een sterftecijfer in perspectief: wat is de zin en onzin van de indicator?
2. Welke risicofactoren (maatschappelijk, economisch en veterinair) zijn er rondom sterfte jonge dieren?
3. Wat kunnen ketenpartners en/of flankerend beleid van de overheid bijdragen aan het verlagen van sterfte bij jonge dieren en wat is daarvoor nodig? (qua fokkerij, management, voeding, medicatie en huisvesting waaronder klimaatregulering)

Momenteel werkt de minister het formele verzoek uit. De vragen uit dit formele verzoek zullen worden verwerkt in deze zienswijze.

Uitwerking

Welke stappen moeten genomen worden voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen?

0. Algemeen:

Binnen dit rapport kijken we alleen naar sterfte van jonge dieren, niet naar het doden van jonge dieren.

- Inventariseren huidige kennis: Waar hebben we het over?
 - Verschil tussen sterfte en doden: welke kaders gebruiken we?
 - Welke cijfers zijn bekend, nationaal en internationaal?
 - Literatuur.
 - Andere bronnen, zoals bv websites, rapporten, etc.
 - Verschil in cijfers en risicofactoren tussen sectoren/systemen/dieren in de natuur (zowel productiedieren als gezelschapsdieren).
 - Op welke manier zouden cijfers inzichtelijk gemaakt kunnen worden? (bv samen met Dibevo enquête gezelschapsdieren, KNMvD, fokkers).
 - Duiding van de cijfers: wat springt er uit? Welke signalen geven deze cijfers?
 - De kansen en bedreigingen van cijfers: hoe ga je er goed mee om en wanneer gaat het fout (bijvoorbeeld uit zijn verband halen)?
 - Hoe borg je privacy en integriteit van de veehouder?
 - Wat bedoelen we met een jong dier? Welke sterfte nemen we mee?
 - Verschillende vormen van sterfte in de verschillende systemen en de diergroepen, zoals:
 - zwakke dieren, die niet levensvatbaar zijn (gedeeltelijk vermijdbaar, gedeeltelijk onvermijdbaar);
 - zwakke dieren, die levensvatbaar zijn, maar waarbij behandeling economisch niet rendabel is of die niet volwaardig op zullen groeien;
 - zwakke dieren, die levensvatbaar zijn, maar waarbij zorg ontbreekt (bv. als gevolg van bedrijfsgrootte en aantallen en/of impact behandeling op groep/ koppel, bv pluimvee of waarbij worpgrootte zodanig is dat overlevingskans nihil wordt als alle nakomelingen blijven leven) (discussie over innovaties in zorg en euthanasie + systeemorzaken/ alternatieven);
 - abortus, late dracht, periparturient, post-partum door te kort aan zorg of concrete keuzes door de houder of andere betrokkenen. Een voorbeeld is het slachten van drachtige dieren, wat kan wel en wat kan niet?

1. De indicator in perspectief:

- Wat is een goede indicator voor sterfte?
 - o Welke indicatoren worden momenteel gebruikt, in Nederland en het buitenland?
 - o Wat is het verschil?
 - o Wat zijn de voor- en nadelen van de verschillende indicatoren en in welke situatie zou welke keuze gemaakt moeten worden?
- Monitoring sterfte jonge dieren: De indicator:
 - o Wat zou het doel zijn van de indicator?
 - o Wijze waarop de indicator opgesteld zou moeten worden en opties wie de monitoring uit zou moeten voeren
 - o Best passende uitleesparameter (potentieel verschillend per diersoort?)
 - o Wat wordt er met de uitkomst gedaan van een dergelijk instrument en door wie?

2. Welke risicofactoren zijn er rondom sterfte jonge dieren:

- Welke kritische factoren en momenten kunnen we identificeren in het algemeen en specifiek per diergroep?
- Welke beschermende factoren en momenten kunnen we identificeren in het algemeen en specifiek per diergroep?
- Op welke manieren zouden we deze factoren en momenten kunnen veranderen?
- Wat is mogelijk binnen het huidige systeem en wat niet?

3. Wat kunnen ketenpartners bijdragen aan het verlagen van jonge dieren sterfte en wat is daarvoor nodig? (fokkerij, voeding, ...)

- Welke ketenpartners identificeren we (algemeen en per diersoort) die een rol (kunnen) spelen in het verlagen van sterfte bij jonge dieren?
- Welke activiteiten voeren zij momenteel al uit ter voorkoming/minimalisering van sterfte van jonge dieren?
- Zouden zij hun activiteiten/rol aan kunnen passen/optimaliseren ter optimalisatie van het verlagen van sterfte bij jonge dieren?
- Welke gedragingen faciliteren de sterfte van jonge dieren? Welk gedrag ligt er onder de oorzaak (denk bijvoorbeeld aan consumptie, onderwijs,...)

Beschouwing en Discussie

Hieronder benoemen we een aantal vragen en ideeën die meegenomen worden in de beschouwing in het rapport.

- o Samenvatting en duiden van bovenstaande punten.
- o Waar komt de discussie over sterfte bij jonge dieren vandaan? Is deze discussie er altijd? Wat is de rol van framing?
- o Een volwaardig leven moet centraal staan. Als je vanuit het dier gaat redeneren kan het zijn dat goede zorg soms doden betekent.

- Zal ik dokteren of niet? Hoe maak je die afweging en hoe handel je ernaar? (Bijv. Fac. Diergeneeskunde heeft een beoordelingstool voor levenskansen pasgeboren biggen gemaakt).
- Kan er een conflict ontstaan tussen omgevingsverrijking/verbetering en overlevingskans jonge dier (bijvoorbeeld hogere biggensterfte bij los werpen).
- Dragen de preventieve tools (zoals KalfOK score) bij aan een lager sterftcijfer?
- Hoe draagt gesext sperma bij aan deze discussie?
- Hoe wordt gekeken naar het leed van moederdieren bij sterfte van hun jongen? Is het zo dat sommige dieren minder *hechten*, bijvoorbeeld dieren met een grotere worp en grotere gebruikelijke sterfte? Evolutionair psychologisch is dit waarschijnlijk. Hoe verschilt dit per type sterfte en per periode van sterfte?
- Als de sterfte wordt voorkomen betekent dit dat er meer dieren zullen zijn. Waar moeten deze dieren gehouden worden? Meer voer, onderhoud en op latere leeftijd slacht. Is het een verantwoordelijkheid van de fokker/veehouderij om die dieren groot te brengen of zijn anderen aan zet en/of kunnen een rol spelen voor de opvang van die dieren?
- Waarom kijken we specifiek naar sterfte jonge dieren? Is het erger als een jong dier overlijdt ten opzichte van een volwassen dier? Wat is er anders?

- -
-

Beoogd resultaat

- Zienswijze in de vorm van een rapport
 - Volledig rapport
 - Publieksversie

Afhankelijk van wie we willen bereiken met welke resultaten zullen bijvoorbeeld ook een infographic en animatie ontwikkeld worden.

Werkwijze

We zullen 3 algemene Forumbijeenkomsten organiseren en daarnaast met 1 op 1 gesprekken en kerngroepen per thema samenkomen:

- Forumbijeenkomsten
 - Bespreken Startdocument (dd 18-12-2019)
 - Bespreken eerste Concept Zienswijze (Maart 2020)
 - Eindbespreking Zienswijze voor Horizontale toets (Mei 2020)
- 1 op 1 gesprekken met Raadsleden

- Kerngroep voor uitwerking van specifiek onderdeel
 - Enquête resultaten gezelschapsdieren
 - Februari/Maart
 - Huidige stand van zaken: cijfers in perspectief
 - Februari/Maart
 - Risicofactoren en ketenpartners
 - Februari/Maart
 - De indicator in perspectief
 - Februari/Maart

Tussentijdse resultaten zullen via de mail/telefoon met Forum gedeeld worden en indien nodig om reactie worden gevraagd.

Samenstelling forum

De volgende twaalf leden van de Raad voor Dierenaangelegenheden en Jong RDA maken een voorstel voor de zienswijze. De uiteindelijke zienswijze is een product van de gehele Raad.

Bert van den Berg. Bert van den Berg is programmamanager Veehouderij bij de Dierenbescherming. Hij praat in zijn huidige functie onder andere met het bedrijfsleven en overheden over hoe het welzijn van dieren in de veehouderij te verbeteren. Voorheen was hij onder andere werkzaam als beleidsmedewerker bij Bont voor Dieren, consultant milieubeleid en IN e ondersteuning van mensen actief in de lokale en regionale politiek.

Ronette Gehring. Ronette Gehring is afgestudeerd dierenarts met specialisatie veterinaire klinische farmacologie. Aan de Universiteit Utrecht leidt Ronette de groep Diergeneeskundige Klinische Farmacologie en Toxicologie. In haar onderzoek gebruikt ze wiskundige (in silico) modellen om veilige en effectieve farmacotherapieën voor veterinaire patiënten te ontwikkelen. Ze is (mede-) auteur van meer dan 100 wetenschappelijke artikelen. Daarnaast is Ronette junior vice-president van de European Association of Veterinary Pharmacology and Toxicology. Ze houdt van lesgeven en zoekt voortdurend naar de beste manieren om studenten voor te bereiden op moderne dierenartsenpraktijken.

Leo den Hartog. Leo den Hartog is directeur Research & Development bij Nutreco en bijzonder hoogleraar Bedrijfsontwikkeling in de veehouderij aan de Wageningen Universiteit. Verder vervult hij bestuurlijke functies bij instellingen verwant met de veehouderij.

Annechien ten Have. Annechien ten Have is varkenshouder, akkerbouwer en biogasboer in Beerta. Ze was van 2004 tot 2012 voorzitter van de vakgroep Varkenshouderij bij LTO Nederland en is zeer actief in raden en organisaties op het gebied van landbouw. Ze is verder lid van het algemeen bestuur van het waterschap Hunze en Aa's.

Gerrit Hofstra. Gerrit Hofstra is afgestudeerd in organische chemie en microbiologie en met een studie milieurecht op zak, maakt dit Gerrit een expert op het gebied van wetgeving die speelt omtrent levende dieren en planten.

Ad Kemps. Ad Kemps was (o.a.) commercieel directeur bij Coppens Diervoeding en is sinds kort met pensioen. Ook na zijn pensionering blijft hij zich actief inzetten voor vernieuwing in

de keten. Hij is mede-ontwikkelaar van Volwaard, samen met de Dierenbescherming en later met ZLTO en Plukon. Daarnaast is hij actief in CLP (Cooperate Livestock Production) om samen met verschillende partijen de ketenproductie in de varkensketen op te zetten van "zaadje tot karbonaadje". Ad Kemps focust op het leggen van verbindingen, samen werken en kennis delen.

Franck Meijboom. Franck Meijboom is universitair hoofddocent Ethiek bij de Faculteit Geesteswetenschappen (Ethiek Instituut) en de Faculteit Diergeneeskunde (Departement Dier in Wetenschap en Maatschappij) van de Universiteit Utrecht. Meijboom heeft veel expertise op het gebied van de landbouw- en voedsel ethiek, ethiek van diergebruik en de rol van publiek vertrouwen en debat in deze domeinen. Interdisciplinaire samenwerking en de link tussen ethische theorie en morele praktijk staan voor hem daarbij vaak centraal.

Bas Rodenburg. Bas is gedragsbioloog, afgestudeerd aan de WUR. Hij is gespecialiseerd in onderzoek naar gedrag en welzijn van productiedieren en werkzaam als Hoogleraar Dierenwelzijn aan de Universiteit Utrecht en gasthoogleraar aan de WUR. Het huidige onderzoek van Rodenburg richt zich vooral op het ontwikkelen van methoden voor het meten van het gedrag en welzijn van individuele dieren in groepen. Ook werkt hij aan het verbeteren van houderijsystemen met het oog op het verbeteren van dierenwelzijn. Daarnaast is hij Senior Vice President van de International Society for Applied Ethology (ISAE).

Ynte Schukken. Ynte Schukken is directeur Diergezondheid bij de Gezondheidsdienst voor Dieren (GD). Daarnaast is hij hoogleraar aan zowel Wageningen University & Research als de Universiteit Utrecht. Bij Wageningen University heeft hij één dag per week de buitengewone leerstoel 'Management of Farm Animal Health: using epidemiological approaches'. Aan de Universiteit Utrecht is hij hoogleraar 'Sectoraal georganiseerde dierziektebestrijding'.

Bert Urlings. Bert Urlings is Corporate Director Quality Assurance and Public Affairs bij Vion Food waarmee hij verantwoordelijk is voor voedselveiligheid, dierenwelzijn, productintegriteit en certificering. Na zijn studie diergeneeskunde heeft hij verschillende onderzoeks- en managementfuncties vervuld binnen de Universiteit Utrecht en Wageningen Universiteit (Lelystad en Wageningen). Daarnaast is hij actief in wereldwijde organisaties die zich bezighouden met kwaliteitssystemen in voedingsmiddelenketens.

Jeanette van de Ven. Jeannette van de Ven is boerin en runt samen met haar man een melkgeitenbedrijf in het zuiden van het land. Zij is jarenlang voorzitter geweest van de LTO vakgroep Melkgeitenhouderij. Momenteel beheert zij de portefeuilles Gezonde Dieren en Integriteit binnen LTO Nederland. Tevens is zij stuurgroep lid van het Kennisplatform Veehouderij en Humane Gezondheid en voorzitter van het Vertrouwensloket Welzijn Landbouwhuisdieren.

Dorien Eppink. Jong RDA. Dorien Eppink is afgestudeerd dierenarts aan de Universiteit van Utrecht en heeft tussen haar doctoraal en co-schappen een Msc Dierwetenschappen behaald aan de Universiteit van Wageningen. Na haar topsportcarrière voor het Nederlands Dames Rugby Sevens team is ze sinds 2016 werkzaam als Technisch Account manager bij Vion. Op dit moment is ze zich aan het specialiseren tot Europees specialist Veterinaire Volksgezondheid bij de ECVPH.

Het forum wordt ondersteund door **Kirsten van Hees en Marc Schakenraad.**